

nyelven kívüli szempontok figyelembevételével elvégzett alapos elemzése után sem lehet egyértelmű állásfoglalást tenni a nevek eredetét illetően.

KOVÁCS ÉVA folytatja a hamisnak vélt ómagyar kori oklevelek elemzését (143–154). Vizsgálatának középpontjában a 11. századi keletkezésű, de csak egy 1267-es átírásból ismert Százdi alapítólevél áll. Tanulmányában az alapítólevél hitelességének kérdését járja körül három helynévi szórvány (*Dusnuky, Chabarakusa, Kuurew*) segítségével.

Az újabb szocioonomasztikai kutatások ráirányították a figyelmet a névközösség fogalmára. GYÖRFFY ERZSÉBET a névközösség és a helynévismeret kérdését, összefüggéseit tárgyalja írásában (155–170). Az általa végzett névismereti vizsgálatok eredményei azt mutatják, hogy a *névközösség* viszonylagos fogalom, jellemzői aszerint változnak, hogy milyen hatókörű csoport (család, településrész, település, megye, ország) leírására kívánjuk alkalmazni. Meghatározása nem alapozható kizárólag egy kisebb-nagyobb közösség közös helynévismeretére, nagyon fontos szerepe van benne a helynév-kompetencia alaposabb megismerésének.

A kötet utolsó tanulmányában SZILÁGYI-VARGA ZSUZSA az egykori ugcsoi Kisbáony belterületi helyneveivel foglalkozik (171–192). Arra keresi a választ, hogy a helyi lakosság etnikai-felekezeti és társadalmi rétegei a település egyes részeit hogyan nevezik meg, milyen falurészeket, tereket, objektumokat tartanak számon, amikor otthonukról van szó. Az eredmények azt igazolják, hogy az egy utcás aprófalú magyar és cigány lakossága nyelvileg ugyan nem, de vallásában és területileg elkülönül egymástól, ami a közösségek mentális térképein és névhasználatában is tetten érhető.

SEBESTYÉN ZSOLT

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1817-424X>

Nyíregyházi Egyetem

Onoma 48. (2013)

Szerkesztők: UNNI-PÄIVÄ LEINO – PER VIKSTRAND. Editions Peeters, Leuven. 252 lap

1. Az ICOS (International Council of Onomastic Sciences) folyóiratának, az *Onoma*-nak a 48., tematikus száma a név és vallás kérdéskörét járja körül. Az elemzések tág időkeretet ölelnek fel a kereszténység előtti időktől a modern kor névhasználati szokásaiig, ugyanakkor egyértelműen a keresztényi névadás dominanciája figyelhető meg bennük.

E témakör egyes részterületei korábban is megjelentek már nemzetközi fórumokon, TÓTH VALÉRIA szerkesztésében látott például napvilágot 2011-ben a patrocíniumi településnevek európai sajátosságainak nyelvterületek szerinti bemutatása (*Patrocinium Settlement Names in Europe. Onomastica Uralica 8. Helsinki–Debrecen, 2011*). Az OLIVIU FELECAN szerkesztette, átfogó jellegű kötetben pedig a névadás egyházi és világi motivációival, illetve a vallásokhoz kötődő névanyaggal foglalkozó tanulmányokat találunk (*Sacred and Profane in Onomastics. Editura Mega–Editura Argonaut, Cluj–Napoca, 2017*).

2. A kötet vendégszerkesztőjének, PER VIKSTRANDnak a célja az volt, hogy a névkutatókon kívül vallástörténészek és antropológusok is megszólaljanak a témában (8).

OLOF SUNDQVIST vallástörténeti nézőpontból mutatta be például, hogy a legfontosabb késő vaskori észak-germán isten, Freyr nevének magyarázatában megmutatózó különbözőségek miként támogathatják a karakter különböző értelmezéseit (11–35). A szerző eddig figyelmen kívül hagyott források tanúvallomását is segítségül hívta meggyőzően érvelve amellet, hogy az isten nevének 'úr'-ként, 'uralkodó'-ként való értelmezése jól illeszkedik Freyr funkcióihoz. Ennek megfelelően az látszik bizonyosnak, hogy Freyr több volt mint termékenység-isten, a név hagyományos értelmezése tehát nem helyettesíthető a 'termékenység-isten' magyarazattal. A szerző szerint vallástörténeti szempontból mindkét etimológiának lehet létjogosultsága, a kérdés tisztázása érdekében azonban további, főként nyelvészeti vizsgálatokra van szükség.

A kereszténység előtti vallásos gyakorlatok és hiedelmek tanulmányozása szempontjából Európa északi területeinek helynevei felbecsülhetetlen forrásértékkel rendelkeznek. Mint a másikkal, e témakörhöz kapcsolódó írásból kiderül, Skandináviával ellentétben Németalföldön csekély számú kutatás választotta témaként ennek a kornak a helynevek alapján történő bemutatását. Pedig itt is vannak a pogány kultikus múltra utaló nevek, még ha nem is olyan mennyiségben, mint Skandináviában; ez minden bizonnyal a kereszténység korai felvételével magyarázható. A mai Hollandia területének kereszténység előtti helynévanyagát így CLAUDIA BOSHOUEWERS mutatja be elsőként angol nyelven (37–57).

3. A kereszténység előtti időkről szóló munkák mellett a keresztény valláshoz köthető nevekkel foglalkozó tanulmányokkal is találkozunk a kötetben, pontosabban ezek teszik ki a 48. szám nagyobb részét. Három írás helynevekkel foglalkozik.

OLIVIU és NICOLAE FELECAN szentek neveiből alakult román településnevek segítségével kívánja hangsúlyozni a vallás és a nevek közti erős kapcsolatot (89–107). A tanulmányban elemzett román településnevek jól illeszkednek az ismert európai mintához, hogy a szentnevek településnévvé való átalakulásának folyamatában a templomnevek szolgálnak összekötő kapocsként. Az istentisztelet helyszíneit egy-egy oltalmazó (például Jézus Krisztus, Szűz Mária vagy még gyakrabban a naptárban szereplő szentek) tiszteletére szentelték fel, a védőszentek nevei pedig idővel a templom körül kialakult települések neveként is használatba kerültek. Ez a jelenség alapvetően Európa nyugati országaiban (például Olaszországban, Franciaországban, Spanyolországban, Portugáliában) volt jellemző, de a Kárpát-medence területén is szép számmal fordulnak elő ebbe a névtípusba tartozó helynevek, s e térségben – a nyugati kiindulási régió mellett – a névtípus egyik gócpontjának Erdély tűnik (erre l. még TÓTH VALÉRIA írását a fentebb hivatkozott kötetben: OU. 8: 189). A hagonimákból alakult településneveket négy csoportba sorolva elemzik a szerzők.

CAROL JEAN LÉONARD tanulmánya ugyancsak a szentnévi eredetű településneveket fogja vallatóra (109–128); ezekre a *hagiotoponymy* terminust használja. A kanadai préri-tartományok (Alberta, Saskatchewan, Manitoba) neveire irányuló elemzés az elmúlt két évszázadot öleli fel. E területen a katolikus szentnévi eredetű helynevek egykor igen meghatározóak voltak, ezzel szemben a 20. század fordulóján jelentős mértékben csökkenni kezdett a számuk. A szerző célja tanulmánya megírásával az volt, hogy számos példán keresztül bemutassa azokat a körülményeket, amelyek a nevek kialakulásához, majd számuk fokozatos csökkenéséhez vezettek.

BÖLCSKEI ANDREA tanulmányában a középkori Magyar Királyság egyházi birtoklásal összefüggő helyneveit veszi vizsgálat alá (129–157). A szerző a helynevek kulturális

és nyelvi történetét kívánta feltárni, hangsúlyozva a középkori egyház mint feudális földtulajdonos szerepét. A tanulmány elsőként a 896–1301 közötti Magyarország politikai, gazdasági és kulturális változásainak áttekintését adja, különös hangsúlyt fektetve az egyházszerzés magyar sajátosságaira és azok földtulajdonra gyakorolt hatásaira. Ezek után következik a nyelvi elemzés, a következő jelenségek részletes kifejtésével: 1. szemantikai utalás a névformában az egyházi birtokosra, 2. a névtípus megjelenése és elterjedése térben és időben, 3. szerkezeti jellemzők (pl. a névformákban jelentkező lexémák, az egy- és kétrészes nevek szintaktikai és szemantikai szerkezete), 4. a névformákat befolyásoló szerkezeti és szemantikai, valamint hangváltozások mintázatai. A szerző a kognitív nyelvészet módszereivel tárja fel, miként választották ki a neveket úgy, hogy bennük a kortárs valóság egyházi nézőpontból nyelvileg megjelenjen, és miként használták fel a neveket arra, hogy a beszélők figyelmét a megnevezni kívánt hely egy bizonyos egyházi vonatkozású aspektusára ráirányítsák.

4. A tanulmányok fele a kereszténységhez kötődő személynevek vizsgálatát tűzte ki célul; az öt tanulmány közül négy részben vagy egészében napjaink neveit (is) elemzi.

SLÍZ MARIANN a szentek neveinek hatását a dinasztikus névadás szempontjából vizsgálja a középkori Magyarországon, de eredményeit tágabb kontextusba helyezi azáltal, hogy számos példát idéz Európa más részeiről is (157–183). A szerző felhívja a figyelmünket arra a körülményre, hogy a dinasztiai névállományai jelentős eltéréseket mutathatnak országuk teljes népességének névállományához képest, a dinasztiai névadó gyakorlata ugyanis például politikai célokat és ideológiai törekvéseket fejezhet ki. A tanulmány felvázolja a szentek kultuszára reflektáló dinasztikus névadás lehetséges tipológiáját, emellett a névadásban megmutatókozó nemi különbségek bemutatását is fontosnak tartja. A dinasztiai névadói gyakorlata a szerző meglátása szerint eltérő volt a kereszténységre való áttérés időszakában és a kereszténység megerősödése után. A kereszténység felvételekor jellemzőbbnek tűnik az evangelisták és a mártírok neveinek a választása, a kereszténység stabilizálódása után azonban a szentkultuszok már kevésbé voltak hatással a dinasztikus elnevezésekre, addigra ugyanis megszilárdultak a dinasztiai saját névadási szokásai.

VOLKER KOHLHEIM elemzése kronológiai szempontból a kötet első két tanulmányához is kapcsolódik, a német nyelvterület kereszténység által motivált keresztnévadásának bemutatását ugyanis a kereszténység előtti időktől indítja, és végigvezeti egészen napjainkig (59–87). A valamennyi népességréteget érintő, a vallás által motivált névadásról német nyelvterületen a 12. századtól kezdve beszélhetünk. A szentek nevei a liturgia, a dicsőimnuszok vagy a könyörgő énekek nyomán azonban már korábban is ismertek voltak a nép körében, a fenti változás tehát nem a szentkultuszok erőteljesebb terjedésére, hanem egy újfajta névadási elv meghonosodására utal. A szerző határozottan érvel amellett, hogy a szentnevek által motivált keresztnévek, illetve a szentek intenzívebb tisztelete között nem lehet automatikus kapcsolatot feltételezni. Tanulmányában a szerző a vallási különbségekre visszavezethető eltérő névadási szokásokat is számba veszi, amelyek csak a 17–18. században jelentkeznek egyértelműen. Végül napjaink keresztnévadási szokásairól megtudhatjuk, hogy bár ma is jellemző a bibliai, illetve szentnevek adományozása, de azok leggyakrabban egy-egy divatos változatukban válnak keresztnévekké.

SZILÁGYI-KÓSA ANIKÓ a keresztnévek helyett a kereszténységgel összefüggésbe hozható magyar és német családneveket veti össze tanulmányában (185–205). E családnevek

egyik nagy csoportját az apa nevéből képzettek alkotják, a másik csoport pedig olyan családnevekből áll, amelyek például a hit bizonyos elemeire vagy egyházi szolgálatra utalnak (*Angyal, Káptalan*). A szerző részletesen bemutatja, hogy a keresztény hit kulturális-történeti hatásának mindkét nyelvben fontos szerepe van a családnevek kialakulásában.

SELENE JIMÉNEZ-SEGURA és szerzőtársa, ROGELIO LACHINO-LACHINO a mexikói keresztneveket vizsgáló tanulmányukban abból az alaptételből indulnak ki, hogy a keresztnevek és a társadalmi környezet között szoros kapcsolat van (207–230). Elemzésük tárgyát a 20. századi nevek képezik, céljuk pedig az, hogy minél pontosabban feltárják a katolikus naptárnak a keresztnévadásra gyakorolt hatását. Vizsgálatukhoz egyrészt egy kis közösség tíz lakosával készítettek interjúkat, valamint közel másfél ezer születési anyakönyvi kivonatot néztek át. Mindkét elemzés azt a tendenciát tárja elénk, hogy a vizsgált időszakban csökken a katolikus naptár jelentősége a keresztnevek kiválasztásakor. Mindez azzal magyarázható, hogy a vizsgált terület egyre inkább bekapcsolódott az ipari és kereskedelmi tevékenységekbe, vagyis a nyelven kívüli tényezők változása rövid időn belül a névhasználatban is elmozdulásokat idézett elő.

A kötet végén VALERIJA NEKLESOVA a modern ukrán, 'Apokalipszis' és 'Armageddon' jelentésű nevekről tesz közzé egy esettanulmányt (231–252). Az Apokalipszis a Biblia egyik könyvének a címe, az Armageddon pedig a Messiás és az Antikrisztus közötti végső csata helyszíne. A szerző emellett sorakoztat fel érveket, hogy a neveknek mind a társadalom minden korosztályában megfigyelhető használata, mind a modern közszói jelentése a félelemmel lehet kapcsolatban. A két említett név szinonimaként szerepel a modern ukránban, de egyértelműen az 'Apokalipszis' a gyakoribb. A legtöbb anyanyelvi beszélő tisztában van a nevek vallási eredetével. A szerző célja az volt, hogy a lehető legtöbb forrásból (pl. közösségi háló, újságcikkek, televízió) összegyűjtse a két névre vonatkozó adatokat, és bemutassa, hogy a nevek változása különböző körülmények között, eltérő történelmi és társadalmi tényezők hatására ment végbe.

SZŐKE MELINDA

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2726-4973>

Debreceni Egyetem

Bölcsészettudományi Kar

Namenkundliche Informationen 109–110. (2017)

Szerkesztők: SUZANNE BAUDISCH – ANGELIKA BERGEN – ALBRECHT GREULE –
KARLHEINZ HENGST – DIETER KREMER – DIETLIND KREMER – STEFFEN PATZOLD
Deutsche Gesellschaft für Namenkunde (GfN) – Philologische Fakultät der Universität
Leipzig. Leipziger Universitätsverlag, Lipsce. 685 lap

1. A Namenkundliche Informationen (NI.) 109/110. száma a Német Névtani Társaság (Gesellschaft für Namenkunde, GfN.) két vezetőjének, Dieter Kremernek és Albrecht Greulénak a tiszteletére kiadott ünnepi kötet. Központi témája: Nevek Európában (Namen in Europa), tanulmányai jelenkori és történeti névkincset vizsgálnak kulturális kontextusban.